

ALEXANDRU VULPE

(16 iunie 1931 – 9 februarie 2016)

*N-am vrut să fiu arheolog. Terminasem, în 1954, Facultatea de Istorie, luând licența pe tema „Ideile politice la primii stoici”. Conducător mi-a fost profesorul Dionisie Pippidi. Pippidi a fost modelul pe care aș fi dorit să-l urmez în cariera mea. Făcusem serioase progrese în limbile clasice, latină și greacă. Desigur, audiasem cursurile de preistorie ale profesorului Ion Nestor și fusesem impresionat de inteligența lui, de vastele lui cunoștințe, nu numai în domeniul strict al arheologiei, ci și în cunoașterea societății primitive, al comportamentului omului primitiv reflectat în descoperirile arheologice. Dar, sincer să fiu, aceste aspecte nu m-au atras pe atunci. (...) Dar s-a ivit atunci, în 1955, în viața mea o întâmplare, aș numi-o norocoasă, care mi-a oferit șansa de a face o săpătură arheologică de control în ceea ce se va dovedi a fi una dintre cele mai mari și mai bogate necropole din sud-estul Europei din prima epocă a fierului: la Ferigile, com. Costești, jud. Vâlcea. (...) mă consider dator să răspund la întrebarea sugerată în titlul discursului și, totodată, să-mi răspund mie însumi la ceea ce am fost și sunt în calitate de cercetător al primei epoci a fierului în România: arheolog sau istoric. Sincer să fiu, nu cred că pot, nici chiar acum, să dau un răspuns categoric. Tot ce am scris în ultimii 20 de ani privitor la această secvență din trecutul țării noastre este **istorie**, dar cunoscut lumii științifice am devenit prin ceea ce am scris **arheologie** [Academia Română, discurs de recepție, cu titlul*

SCIVA, tomul 67, nr. 1–2, București, 2016, p. 177–188

Istorie și Arheologie sau Arheologie și Istorie: Prima epocă a fierului în România]. Sunt confesiunile distinsului arheolog, istoric și profesor Alexandru Vulpe, rostite în urmă cu trei ani, cu prilejul îndeplinirii „ritului de intrare” în rândul membrilor titulari ai Academiei Române. La 9 februarie 2016, Alexandru Vulpe s-a stins, dispariția sa întristându-i pe colegii, elevii, colaboratorii săi, pe toți cei care au avut privilegiul de a-i fi aproape de-a lungul anilor.

Alexandru Vulpe s-a născut la 16 iunie 1931 în București. Crescând într-un mediu în care cercetările în domeniul istoriei vechi și arheologiei reprezentau o activitate de bază, drumul său avea să se îndrepte, firesc, către studiul Antichității, urmând cursurile Universității din București. În anii studenției, a fost atras de filosofia și literatura antică clasică, însă, curând, și-a dat seama că epoca în care trăia nu era cea potrivită pentru studiul acestor materii, politizarea filosofiei devenind chiar mai agresivă comparativ cu situația de pe terenul arheologiei. În asemenea condiții, preferă să-și îmbunătățească cunoștințele practice în domeniul arheologiei prin participarea la săpăturile desfășurate de părinții săi, Ecaterina și Radu Vulpe, în siturile de la Poiana, Popești și Poienești, sau la cele efectuate de Ion Nestor în situl de la Sărata Monteoru.

A fost, într-adevăr, o întâmplare fericită faptul că un prieten al lui Radu Vulpe a adus de la Ferigile, din Vâlcea, un pachet cu câteva resturi arheologice. Tânărul Alexandru a fost îndemnat de tatăl său să le studieze. A făcut un prim sondaj la Ferigile, în 1956, iar în anii următori, până în 1964, avea să exploreze această importantă necropolă din Hallstatt-ul târziu din România. După cum spunea chiar Alexandru Vulpe, așa a început cariera sa arheologică, însă nu a abandonat istoria și filosofia greacă, la ele revenind, cu tot sufletul, după 1990. În 1968, la Universitatea din București, sub conducerea lui Ion Nestor, și-a susținut teza de doctorat având ca subiect *Necropola hallstattiană de la Ferigile*.

Cercetările de teren ale arheologului Alexandru Vulpe au adus rezultate deosebite pentru pre- și protoistoria spațiului nord-dunărean. De numele său se leagă investigarea și a altor situri importante, precum cele de la Costișa, Rotbav, Popești, Susani, Tigveni, Cepari, Rudeni, Milostea, valorificate prin rapoarte de săpătură și studii apărute în reviste de specialitate din țară sau străinătate.

Scrierile sale, referitoare la începuturile metalurgiei aramei și bronzului la Dunărea de Jos, clasificarea, răspândirea și datarea topoarelor de cupru și bronz, periodizarea și datarea absolută a epocii bronzului și a primei epoci a fierului, relațiile comunităților din spațiul nostru cu cele din zona egeo-anatoliană în epoca bronzului și prima epocă a fierului, definirea, răspândirea și datarea descoperirilor de tip Costișa, Basarabi și Ferigile, practicile funerare din epoca fierului, considerațiile privind caracterul depunerilor de obiecte din cupru și bronz sau cele referitoare la arta aurului și argintului în epoca bronzului și prima epocă a fierului sunt foarte apreciate și fac parte din literatura obligatorie în cazul în care se dorește aprofundarea diverselor teme legate de pre- și protoistoria sud-est europeană. Volumele despre topoarele de metal din eneolitic și epoca bronzului (1970; 1975), despre spadele, pumnalele și cuțitele de luptă hallstattiene (1990), toate trei publicate în cadrul renumitei serii *Prähistorische Bronzefunde*, reprezintă prețioase

instrumente de lucru pentru preistoricieni. Bun cunoscător al limbilor clasice, și-a îndreptat atenția asupra studiului surselor literare antice, îndeosebi asupra celor care aduceau informații cu privire la istoria veche a ținuturilor din zona Dunării de Jos. Câteva exemple în acest sens sunt lucrările sale legate de presupusa „invazie” scitică din sec. VII–V a.Chr., despre primele atestări ale geților și dacilor, despre prezența celților și ilirilor în acest spațiu. Examinarea, din perspectivă arheologică și istorică, a diverselor ipoteze referitoare la realitatea fenomenului migrațiilor în epoca bronzului și prima epocă a fierului a constituit un subiect căruia i-a acordat multă atenție în ultimii ani.

Opera sa științifică a primit devreme recunoașterea internațională. A fost cooptat membru în colegiul revistei *Journal of Indo-European Studies*, chiar de la înființarea acesteia, în 1973. În 1976, la vârsta de 45 de ani, a devenit membru corespondent al Institutului Arheologic German și membru în Consiliul Permanent al Uniunii Internaționale de Științe Pre- și Protoistorice (UISPP), pentru ca, din 1991, să facă parte din Comitetul Executiv al acestui din urmă for internațional. A publicat în reviste de specialitate consacrate și în volume editate de mari personalități ale arheologiei și istoriei antice din străinătate. A fost invitat să participe la importante congrese și conferințe internaționale, să susțină prelegeri la renumite universități germane (Frankfurt, Marburg, Berlin, Heidelberg, Münster, Bonn, pentru a menționa doar câteva), precum și un curs, timp de un semestru, la Universitatea din Saarbrücken (1982).

În țară, Alexandru Vulpe a urcat toate treptele profesionale, de la colaborator extern al Institutului de Arheologie din București la cercetător principal I, ultima poziție fiind ocupată, însă, abia în 1991. În anul 1990 a devenit șeful Secției de arheologie preistorică din cadrul Institutului de Arheologie, iar începând cu anul 1999 a ocupat funcția de director al acestei instituții. Mai mult de două decenii, după 1990, a predat cursuri de Preistorie, Istoriografie greacă și Izvoare literare privind protoistoria Daciei la Facultatea de Istorie a Universității din București și a condus lucrări de doctorat. În 1996 a fost ales membru corespondent al Academiei Române, iar în 2009 a devenit membru titular. În același an, a primit și conducerea Secției de Științe Istorice și Arheologie a Academiei Române. A fost decorat în anul 2000 cu înalta distincție *Steaua României* în grad de *Comandor*. Șase ani mai târziu, Universitatea de Vest din Timișoara i-a acordat titlul de *Doctor honoris causa*, iar Institutul de Arheologie din Iași l-a proclamat membru de onoare. Toate aceste titluri și distincții reprezintă încununarea unei cariere științifice excepționale. Nu a vrut să fie arheolog. Însă a fost arheolog, istoric și profesor, o personalitate cu adevărat remarcabilă.

L-am întâlnit pe Alexandru Vulpe la începutul anilor '90. Printr-un miracol supraviețuise luptei cu o boală cumplită, o învinsese. A fost șansa mea, a generației mele și a celor care au urmat de a-i audia cursurile, de a-l cunoaște pe profesorul și omul Alexandru Vulpe. M-a impresionat încrederea sa în capacitatea generației tinere de a aduce idei proaspete și valoroase în cercetarea arheologică, de a veni cu un nou mod de gândire privind interpretarea culturii materiale. Considera că tinerii trebuie să aibă acces la cunoaștere; drept urmare, biblioteca Institutului de

Arheologie „Vasile Pârvan” a devenit un spațiu primitiv pentru studenți și doctoranzi. Valoroasa bibliotecă personală, inițiată de iluștrii săi părinți și îmbogățită în timp, a fost, de asemenea, loc de studiu pentru noi, ori de câte ori aveam nevoie. În plus, în casa sa ne bucuram de conversații alese, deschise și tihnite, laolaltă cu cafeaua bună și țigările de foi. Nu puteai să nu observi pasiunea și erudiția cu care discuta diversele subiecte ale pre- și protoistoriei sau operele literare și filosofice ale scriitorilor antici, elocvența disertațiilor, felul echilibrat și argumentat cu care trata cele mai disputate teme, privirea iscoditoare și plină de vioiciune, înfățișarea elegantă. Spunea, cu multă modestie, că întotdeauna va avea de învățat, de la oricine.

Nu voi uita îndemnul său, nici încrederea pe care mi-a arătat-o. Voi păstra mereu vie amintirea dialogurilor deosebit de plăcute și folositoare mie avute de-a lungul anilor.

Anca-Diana Popescu *

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE

CĂRȚI DE UNIC AUTOR

1. *Necropola hallstattiană de la Ferigile. Monografie arheologică*, Biblioteca de Arheologie 11, București, 1967.
2. *Die Äxte und Beile in Rumänien I*, PBF IX, 2, München, 1970 (lucrare distinsă cu Premiul „Vasile Pârvan” al Academiei Române în 1974).
3. *Die Äxte und Beile in Rumänien II*, PBF IX, 5, München, 1975.
4. *Die Kurzscherter, Dolche und Streitmesser der Hallstattzeit in Rumänien*, PBF VI, 9, München, 1990.

CĂRȚI ÎN COLABORARE

5. *Istoria Românilor I. Moștenirea timpurilor îndepărtate*, București, 2002 (coordonator, împreună cu M. Petrescu-Dîmbovița; a redactat 232 p.: capitolul introductiv, cap. III–V și parțial cap. VIII).
6. *Geto-Dacii în istoria militară a lumii antice*, București, 1987 (în colab. cu M. Zahariade; a redactat capitolele I, II, III, VI).
7. *Dacia înainte de Dromihete*, București, 1988 (în colab. cu V. Dumitrescu; a redactat capitolul V: *Istoria și civilizația Daciei în secolele IX–IV î.e.n.*); cu versiuni în limbile germană (1983) și engleză (1988).

ARTICOLE (STUDII ȘI PUBLICĂRI DE MATERIALE INEDITE)

8. *Depozitul de la Tufa și topoarele cu ceafa cilindrică*, SCIV 10, 2, 1959, p. 265–276.
9. *Cimitir din prima epocă a fierului la Ferigile (r. Horezu, reg. Pitești)*, MCA 5, 1959, p. 363–372.
10. *Săpăturile de la Costești – Ferigile (r. Horezu, reg. Pitești)*, MCA 6, 1959, p. 237–249.
11. *Voprosy v svjazi s koncom ranneželezno veka v svete raskopok v Feridzele*, Dacia N.S. 4, 1960, p. 181–199.

---

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; e-mail: ancadiana_popescu@yahoo.com.

12. *K voprosu o periodizacii bronzovego veka v Moldove*, Dacia N.S. 5, 1961, p. 105–122.
13. *Descoperiri arheologice pe cursul mijlociu al Siretului (Sondajele de la Mîndrișca și Răcăciuni, reg. Bacău)*, ArhMold 1, 1961, p. 65–80.
14. *Săpăturile de la Ferigele*, MCA 7, 1961, p. 219–225.
15. *Sălașul hallstattian de la Novaci (r. Drăgănești-Vlașca, reg. București)*, MCA 8, 1962, p. 359–368.
16. *Săpăturile de la Costișa (r. Buhuși, reg. Bacău)*, MCA 8, 1962, p. 309–316 (în colab. cu M. Zamoșteanu).
17. *Traci și iliri la sfârșitul primei epoci a fierului în Oltenia*, SCIV 13, 2, 1962, p. 307–324.
18. *Nackenscheibenäxte aus der Moldau*, Dacia N.S. 7, 1963, p. 511–516.
19. *Cu privire la unele topoare de aramă și bronz din Moldova*, ArhMold 2–3, 1964, p. 127–141.
20. *Ptolemy and the ancient geography of Moldavia*, StCl 6, 1964, p. 233–246.
21. *Cu privire la cronologia topoarelor de aramă cu brațele „în cruce”*, SCIV 15, 4, 1964, p. 457–466.
22. *Les phases de la civilisation de Tei à la lumière des fouilles de Novaci*, Dacia N.S. 8, 1964, p. 319–330.
23. *Reprezentări umane pe cupele getice de la Popești*, SCIV 16, 2, 1965, p. 341–351.
24. *Zur mittleren Hallstattzeit in Rumänien (die Basarabi-Kultur)*, Dacia N.S. 9, 1965, p. 105–132.
25. *Necropola tumulară de la Milostea*, RevMuz III, 2, 1966, p. 148–155 (în colab. cu E. Popescu).
26. *Date noi privind periodizarea culturii Tei și cunoașterea culturii Basarabi (Săpăturile de la Novaci, 1961)*, SCIV 18, 1, 1967, p. 83–112 (în colab. cu V. Veselovski-Bușilă).
27. *Un nou depozit de topoare la Ostrovul Corbului*, SCIV 19, 3, 1968, p. 505–511 (în colab. cu M. Davidescu).
28. *Date noi privind grupul Ferigile în Argeș*, StComPitești 1, 1968, p. 23–31 (în colab. cu E. Popescu).
29. *Bronzuri inedite din Maramureș în colecția prof. Francisc Nistor din Sighetul Marmației*, SCIV 20, 2, 1969, p. 181–194 (în colab. cu F. Nistor).
30. *Cu privire la topoarele de metal cu gaură de înmănunșare transversală*, SCIV 21, 3, 1970, p. 417–427 (în colab. cu E. Tudor).
31. *Depozitul de brățări de bronz de la Vadul-Izei*, SCIV 21, 4, 1970, p. 623–631 (în colab. cu F. Nistor).
32. *Gemeinsame Elemente der späthallstattzeitlichen Gruppen im Donau-Karpatenraum*, în J. Filip (ed.), *Actes du VIe Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques, Prague 21–27 août 1966*, Praga, 1971, p. 880–885.
33. *Metode matematice de cercetare în arheologie*, în *Metode noi și probleme de perspectivă ale cercetării științifice*, București, 1971, p. 132–136.
34. *Cu privire la sistemul cronologic al lui B. Hänsel pentru epoca mijlocie a bronzului*, SCIV 22, 2, 1971, p. 301–312.
35. *Toporul de bronz cu două tășuri de la Izvoarele (jud. Ilfov)*, SCIV 22, 3, 1971, p. 485–489.
36. *Topoare de aramă în muzeul din Dej*, SCIV 22, 4, 1971, p. 651–654 (în colab. cu F. Gavrilesco).
37. *Une tombe isolé de l'époque de Latène à Răcătău*, Apulum 9, 1971, p. 155–164 (în colab. cu V. Căpitanu).
38. *Archäologische Forschungen und historische Betrachtungen über das 7. bis 5. Jh. im Donau-Karpatenraum*, MemAntiq 2, 1970 (1972), p. 115–213.

39. *Contribution à la connaissance des débuts de la culture géto-dacique dans la zone subcarpatique Vilcea-Argeș (La nécropole tumulaire de Tigveni)*, Dacia N.S. 16, 1972, p. 75–111 (în colab. cu E. Popescu).
40. *Observații privitoare la analiza antropologică a osemintelor incinerate din mormintele hallstattiene de la Ferigile*, Buridava 1, 1972, p. 269–272.
41. *Începuturile metalurgiei aramei în spațiul carpato-dunărean*, SCIV 24, 2, 1973, p. 217–237.
42. *Cetatea dacică de la Polovragi*, Drobeta 1, 1974, p. 141–145 (în colab. cu V. Veselovski-Bușilă).
43. *Depozitul de bronzuri de la Crăciunești (Maramureș)*, SCIV 25, 1, 1974, p. 5–18 (în colab. cu F. Nistor).
44. *The Cultural Unity of the North-Thracian Tribes in the Balkano-Carpathian-Hallstatt*, JIES 2, 1, 1974, p. 1–21.
45. *Puncte de vedere cu privire la unele descoperiri din Hallstattul mijlociu la Dunărea sârbească*, Oltenia 1, 1974, p. 25–28.
46. *Probleme actuale privind metalurgia aramei și a bronzului în epoca bronzului în România*, RI 27, 2, 1974, p. 243–255.
47. *Einige Bemerkungen über die mittlere und die späte Bronzezeit im Norden Rumäniens*, Dacia N.S. 19, 1975, p. 69–76.
48. *Nouveaux points de vue sur la civilisation géto-dace: l'apport de l'archéologie*, Dacia N.S. 20, 1976, p. 19–21.
49. *Bols à reliefs de Popești*, Dacia N.S. 20, 1976, p. 167–198 (în colab. cu M. Gheorghiuță).
50. *La nécropole tumulaire gète de Popești*, TD, 1976, p. 193–215.
51. *Une contribution archéologique à l'étude de la religion des Gèto-Daces*, TD, 1976, p. 217–226 (în colab. cu E. Popescu).
52. *Zu den Anfängen der Kupfer- und Bronzemetallurgie in Rumänien*, în *Les Débuts de la Métallurgie*, IXe Congrès du UISPP, Colloque XXIII, Nice, 1976, p. 134–175.
53. *Contribuții la studiul cupelor cu decor în relief getice de la Popești, jud. Ilfov*, MN 3, 1976, p. 97–99 (în colab. cu M. Gheorghiuță).
54. *Der Hügel von Susani*, PZ 52, 1, 1977, p. 28–60 (în colab. cu I. Stratan).
55. *Zur Chronologie der Ferigile-Gruppe*, Dacia N.S. 21, 1977, p. 81–112.
56. *Kritische Anmerkungen zu den karpatenländischen Kulturzeugnissen der Altbronzezeit*, Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt/Main, 1977, p. 101–111.
57. *Aspects significatifs dans l'histoire et la culture des gèto-daces*, RÉSEE 16, 4, 1978, p. 619–631.
58. *Puncte de vedere privind istoria Daciei preromane*, RI 32, 12, 1979, p. 2261–2284.
59. *Cu privire la cronologia grupului cultural Ferigile*, Danubius 8–9, 1979, p. 93–122.
60. *Șantierul arheologic Popești, com. Mihăilești, jud. Ilfov. Raport preliminar asupra rezultatelor din campania anilor 1976–1977*, CA 3, 1979, p. 95–104 (în colab. cu M. Gheorghiuță).
61. *Points de vue sur l'histoire et la culture des Gèto-Daces avant Burebista*, în *Actes du deuxième Symposium International de Thracologie*, Rome, 12–15 novembre 1979, Milano, 1980, p. 43–55.
62. *Problèmes actuels de la protohistoire thrace*, în *Actes du IIe Congrès International de Thracologie (Bucarest, 4–10 septembre 1976)*, București, 1980, p. 215–221.
63. *Sur la culture des Gèto-Daces de la zone sous-carpatiche: la nécropole de Cepari*, în *Actes du IIe Congrès International de Thracologie (Bucarest, 4–10 septembre 1976)*, București, 1980, p. 259–265 (în colab. cu E. Popescu).

64. *Geto-dacii ca unitate etno-istorică în lumea tracă*, SCIVA 31, 1, 1980, p. 5–11.
65. *Zur Frühbronzezeit in Mittelrumänien*, în H. Lorenz (ed.), *Studien zur Bronzezeit*, Festschrift für Wilhelm Albert v. Brunn, Mainz/Rhrein, 1981, p. 489–496.
66. *Zur Definition und Verbreitung der Basarabi-Kultur*, în P. Medović (ed.), *Die ältere Eisenzeit in der Wojwodina und ihre Verbreitungen mit anderen donauländischen und benachbarten Gebieten*, Materijali 19, Novi Sad, 1981, p. 179–189.
67. *Șantierul arheologic Popești-Mihăilești, jud. Giurgiu. Raport preliminar asupra rezultatelor din campaniile anilor 1978–1979*, CA 4, 1981, p. 58–65 (în colab. cu M. Gheorghită).
68. *Cercetări arheologice în raza comunei Năeni (Buzău)*, SCIVA 32, 2, 1981, p. 171–193 (în colab. cu V. Drâmbocianu).
69. *Beitrag zu den bronzezeitlichen Kulturbeziehungen zwischen Rumänien und Griechenland*, în B. Hänsel (ed.), *Südosteuropa zwischen 1600 und 1000 v. Chr.*, PAS 1, Berlin, 1982, p. 321–328.
70. *Nouvelles découvertes du type Ferigile*, Dacia N.S. 26, 1982, p. 77–114 (în colab. cu E. Popescu).
71. *Ein reichverzierter Bronzedolch aus der Moldau*, TD 3, 1982, p. 118–120 (în colab. cu M. Zamoșteanu).
72. *Le tumulus thrace de Susani (contribution à la connaissance du Hallstatt ancien en Banat)*, în *Le monde thrace, Actes du II. Congrès International de Thracologie, Bucharest 1976*, Paris – Rome – Montreal, 1982, p. 222–231 (în colab. cu I. Stratan).
73. *Pe marginea a trei cărți noi despre traci și sciți*, Istros 2–3, 1983, p. 115–144.
74. *Der hallstattzeitliche Depotfund von Bistrița, Jud. Vâlcea, Rumänien*, PZ 58, 1, 1983, p. 127–140 (în colab. cu Gh. Petre).
75. *Pe marginea unor noi descoperiri din bronzul timpuriu*, SCIVA 34, 1, 1983, p. 71–75.
76. *Descoperirile hallstattiene din zona Aiudului*, TD 5, 1–2, 1984, p. 36–63.
77. *Spada de la Marvila*, MemAntiq 9–11, 1985, p. 497–502 (în colab. cu V. Căpitanu).
78. *Mărturii despre geto-dacii din Subcarpații Meridionali din secolele VII–V î.e.n.*, în *Documente recent descoperite și informații arheologice*, București, 1985, p. 12–23.
79. *Der Goldschatz von Rădeni, Jud. Neamț, in der Westmoldau, Rumänien*, PZ 60, 1, 1985, p. 47–69 (în colab. cu V. Mihăilescu-Bîrliba).
80. *The North Thracian goldsmiths at the end of the Bronze Age in the light of some recent discoveries*, în *The Bronze Age in the Thracian lands and beyond*, International Thracian conference, Boston, 7–10 June 1984, Milano, 1986, p. 299–308.
81. *Zur Entstehung der geto-dakischen Zivilisation. Die Basarabikultur*, Dacia N.S. 30, 1–2, 1986, p. 49–89.
82. *Limita de vest a Sciției la Herodot*, StCl 24, 1986, p. 33–43.
83. *Primele mențiuni antice despre geto-daci în lumina unei analize istorico-arheologice*, RI 39, 9, 1986, p. 825–834.
84. *Les plus anciens témoignages sur les Thraces du Nord (Point de vue historique et archéologique)*, RÉSEE 24, 4, 1986, p. 333–342.
85. *Despre unele aspecte ale spiritualității dacice*, TD 7, 1986, p. 101–111.
86. *Tezaurul de la Rădeni-Neamț*, MemAntiq 12–14, 1980–1982 (1986), p. 41–63 (în colab. cu V. Mihăilescu-Bîrliba).
87. *Săpăturile arheologice din stațiunea getică de la Popești, com. Mihăilești, jud. Giurgiu, 1980–1981 și 1983*, CA 8, 1986, p. 43–52 (în colab. cu M. Gheorghită).
88. *Despre cele mai vechi akinakai pe teritoriul României*, ActaMP 11, 1987, p. 83–89.
89. *Die Geto-Daker. Geschichte eines Jahrtausends vor Burebista*, Dacia N.S. 31, 1987, p. 77–86.

90. *Arta aurului la tracii nordici în concepția lui Vasile Pârvan*, ArhMold 11, 1987, p. 21–25.
91. *Das vorrömische Dakien. Ein geographisch-historischer Überblick*, Mitteilungen Berlin 8, 1987, p. 70–80.
92. *Varia archaeologica (I)*, TD 8, 1–2, 1987, p. 117–191.
93. *Varia archaeologica (II)*, TD 9, 1–2, 1988, p. 207–217.
94. *Zum Problem der latènezeitlichen Höhenanlagen in den Südkarpaten*, SlovArch 36, 1, 1988, p. 241–250.
95. *Cu privire la agatirși*, SympThrac 7, 1989, p. 62–70.
96. *Neue Bronzefunde aus Transilvanien*, Dacia N.S. 33, 1989, p. 235–246 (în colab. cu V. Lazăr).
97. *Archäologische und schriftliche Quellen über die Gründung der Stadt Istros und ihre Bedeutung für die Chronologie der donaukarpartischen Hallstattzeit*, în Akten des XIII internationalen Kongresses für klassische Archäologie, Berlin 1988, Mainz, 1990, p. 600–601.
98. *Neue Beiträge zur Chronologie und kulturellen Gliederung der Frühbronzezeit im unteren Donauegebiet*, Starinar 40–41, 1989–1990 (1991), p. 105–111.
99. *Depozitul de bronzuri de la Gioseni*, Carpica 20, 1989 (1991), p. 69–81 (în colab. cu V. Căpitanu).
100. *Die Westgrenze Skythiens bei Herodot*, Thracia Pontica 4, Sozopol 6–12 October 1988, Sofia, 1991, p. 177–196.
101. *Necropola de tip Ferigile de la Rudeni, jud. Argeș*, MCA, A XVII-a sesiune anuală de rapoarte, Ploiești, 1983 (Partea I), București, 1992, p. 109–113 (în colab. cu E. Popescu).
102. *Depozitul de vase ceramice de la Bistrița (Vâlcea)*, AO 9, 1994, p. 25–41 (în colab. cu Gh. Petre).
103. *Der Schatz von Perșinari in Südrumänien*, în A. Jockenhövel (ed.), *Festschrift für Hermann Müller-Karpe zum 70. Geburtstag*, Bonn, 1995, p. 43–62.
104. *Zur Deutung und Datierung des Hügels von Susani im Banat*, în B. Schmid-Sikimić, Ph. Della Casa (eds.), *Trans Europam. Beiträge zur Bronze- und Eisenzeit zwischen Atlantik und Altai*, Festschrift für Margarita Primas, Bonn, 1995, p. 81–87.
105. *Der Hortfund von Gioseni, Kr. Bacău, in der Moldau*, în T. Soroceanu (ed.), *Bronzefunde aus Rumänien*, PAS 10, Berlin, 1995, p. 237–245 (în colab. cu V. Căpitanu).
106. *Stand und Aufgaben der Urnenfelderforschung im Karpatenraum*, în *Beiträge zur Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen*, MonographRGZM 35, Mainz, 1995, p. 389–397.
107. *Epoca bronzului în spațiul carpato-dunărean / The Bronze Age in the Carpatho-Danubian region. General view*, în *Comori ale epocii bronzului din România / Treasure of the Bronze Age in Romania*, București, 1995, p. 24–30.
108. *Deponierungen, Opferstätten und Symbolgut im Karpatengebiet*, în P. Schauer (ed.), *Archäologische Forschungen zum Kultgeschehen in der jüngeren Bronzezeit und frühen Eisenzeit Alteuropas*, Ergebnisse eines Kolloquiums in Regensburg 4.–7. Oktober 1993, Bonn, 1996, p. 517–533.
109. *Spațiul egeo-anatolian și Europa sud-estică în lumina unei revizuirii a cronologiei epocii bronzului*, MSŞIA IV, 21, 1996 (1997), p. 33–47.
110. *Die Nackenscheibenaxt von Bogata in Mittelsiebenbürgen (Rumänien)*, în C. Becker, M.-L. Dunkelmann, C. Metzner-Nebelsick, H. Peter-Röcher, M. Roeder, B. Teržan (eds.), *Chronos. Beiträge zur prähistorischen Archäologie zwischen Nord- und Südosteuropa*, Festschrift für Bernhard Hänsel, Espelkamp, 1997, p. 303–311 (în colab. cu V. Lazăr).

111. *Tezaurul de la Perșinari. O nouă prezentare*, CCDJ 15, 1997, p. 265–301.
112. *En Marge de PsScymnus 766–770/Comentariu la PsScymnus 766–770*, în *Premier Âge du Fer aux bouches du Danube et dans les régions autour de la Mer Noire / Prima epocă a fierului la gurile Dunării și în zonele circumpontice*, Tulcea, 1997, p. 181–191.
113. *Săpăturile de la Popești. Prezentarea campaniilor 1988–1993*, CA 10, 1997, p. 163–172.
114. *Capitolele La cultura Basarabi și Il tardo Hallstatt e l'inizio della seconda età del ferro*, în *I Daci*, Milano, 1997, p. 23–39.
115. *Considerații privind începutul și definirea perioadei timpurii a epocii bronzului în România*, în M. Ciho, V. Nistor, D. Zaharia (eds.), *Timpul Istoriei I. Memorie și patrimoniu*, In honorem emeritae Ligiae Bârză, București, 1998, p. 37–50.
116. *Geto-Dacii?*, CICSĂ 1–2, 1998, p. 2–11.
117. *The Legacy of Ancient Times*, în D.C. Giurescu, S. Fischer-Galați (eds.), *Romania. A Historic Perspective*, New York, 1998, p. 3–43.
118. *Toporul de bronz de la Gostinu (județul Giurgiu)*, BMTAGiurgiu 2–4, 1996–1998, p. 123–128.
119. *Storia e civiltà della Dacia preromana*, în G. Arbore Popescu (ed.), *Traiano ai confini dell'Impero*, Milano, 1998, p. 103–108.
120. *Zu Trogus. Prol. XXXII. Ein archäologischer Beitrag*, în M.R. Vasić (ed.), *Le Djerdap. Les Portes de Fer à la deuxième moitié du premier millénaire av. J.Ch. jusqu'aux guerres daciques*, Kolloquium in Kladovo – Drobeta-Turnu Severin (September – Oktober 1998), Beograd, 1999, p. 15–17.
121. *Despre un pasaj din Istoriile Filipice ale lui Pompeius Trogus, Prologus XXXII. O contribuție arheologică*, MSSIA IV, 23, 1998 (2000), p. 181–187.
122. *Din nou despre geografia antică a Moldovei la vest de Prut*, în T. Teoteoi, B. Murgescu, Ș. Solcan (eds.), *Fațetele istoriei. Existențe, identități, dinamici*, Omagiu academicianului Ștefan Ștefănescu, București, 2000, p. 407–419.
123. *Autour de la fondation du Royaume Odryse*, în A. Avram, M. Babeș (eds.), *Civilisation grecque et cultures antiques périphériques. Hommage à Petre Alexandrescu à son 70e anniversaire*, Bucarest, 2000, p. 76–82.
124. *Spada de fier de la Dobolii de Jos (Aldoboly)*, Angustia 5, 2000, p. 227–233.
125. *Ältere Eisenzeit / Späthallstattzeit (8. – 5. Jahrhundert v.Chr.)*, în *Thraker und Kelten beidseits der Karpaten*, Schriftenreihe des Keltenmuseums Hochdorf/Enz. 4, Eberdingen 2000/2001, p. 42–51.
126. *Perioada mijlocie a epocii bronzului la est și vest de Carpații Răsăriteni*, în V. Căvruc, Gh. Dumitroaia (coord.), *Cultura Costișa în contextul epocii bronzului din România*, Piatra Neamț, 2001, p. 9–12.
127. *Considerations upon the Beginning and the Evolution of the Early Bronze Age in Romania*, în R.M. Boehmer, J. Maran (eds.), *Lux Orientis. Archäologie zwischen Asien und Europa*, Festschrift für Harald Hauptmann zum 65. Geburtstag, Internationale Archäologie. Studia honoraria 12, Rahden/Westf., 2001, p. 419–425.
128. *The Aegean-Anatolian and South-Eastern Europe in the Light of a Revision of the Bronze Age Chronology*, în C. Kacsó (ed.), *Der Nordkarpatische Raum in der Bronzezeit*, Symposium Baia Mare, 7.–10. Oktober 1998, Baia Mare, 2001, p. 9–21.
129. *Cimmerienii: un etnonim cu multiple înțelesuri*, BMTAGiurgiu 7–8, 2001–2002, p. 123–146.
130. *Herodot IV, 94: Gebeleizis?*, în C.C. Petolescu, T. Teoteoi, A. Gabor (coord.), *Studia Historica et Theologica. Omagiu profesorului Emilian Popescu*, Iași, 2003, p. 61–65.

131. *Cum să-l înțelegem pe Herodot*, în D. Marcu Istrate, A. Istrate, C. Gaiu (coord.), *In memoriam Radu Popa. Temeiuri ale civilizației românești în context european*, Cluj-Napoca, 2003, p. 57–63.
132. *Problema scitică în România*, în Ș. Ștefănescu, F. Constantiniu, D. Rusu (eds.), *Identitate națională și spirit european. Academicianul Dan Berindei la 80 de ani*, București, 2003, p. 113–134.
133. *Rumänien und Republik Moldau. Prähistorie*, în *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 24*, Berlin-New York, 2003, p. 465–469.
134. *Rumänien i tidens spegel*, în K. Slej, S. Unge Sörling, D.N. Popovici (eds.), *Guldskatter Rumänien under 7000 år*, Stockholm, 2004, p. 13–21.
135. *Die Agathyrsen. Eine zusammenfassende Darstellung*, în J. Chochorowski (ed.), *Kimmerowie, scytowie, sarmaci. Księga poświęcona pamięci profesora Tadeusza Sulimirskiego / Cimmerians, Scythians, Sarmatians. In memory of Professor Tadeusz Sulimirski*, Kraków, 2004, p. 473–482.
136. *Reflecții despre problema geto-dacică*, în V. Spinei, C.-M. Lazarovici, D. Monah (eds.), *Scripta praehistorica. Miscellanea in honorem nonagenarii magistri Mircea Petrescu-Dîmbovița oblată*, Iași, 2005, p. 563–578.
137. *50 years of systematic archaeological excavations at the pre- and protohistoric site at Popești*, *Dacia N.S.* 48–49, 2004–2005, p. 19–37.
138. *Migrații. O temă arheologică și istorică. Modelul Est→Vest*, *MSSIA IV*, 31, 2006, p. 29–40.
139. *Urgeschichte und Antike im Donau-Karpatenraum*, în Th. Kahl, M. Metzeltin, M.-R. Ungureanu (eds.), *Rumänien. Raum und Bevölkerung, Geschichte und Geschichtsbilder, Kultur, Gesellschaft und Politik heute, Wirtschaft, Recht und Verfassung, historische Regionen*, Wien/Berlin, 2006, p. 171–193.
140. *Despre centrul de putere al dacilor din Defileul Oltului de la Racoș*, în *Studia in honorem Florea Costea*, Brașov, 2007, p. 78–82.
141. *Burobostes. Ein dakischer König im 2. Jh. V. Chr.? (zu Trogus, Prol. XXXII)*, *Dacia N.S.* 51, 2007, p. 227–231.
142. *Zu den Grabsitten der älteren Hallstattzeit in Rumänien*, în F. Verse, B. Knoche, J. Graefe, M. Hohlbein, K. Schierhold, C. Siemann, M. Uckelmann, G. Woltermann (eds.), *Durch die Zeiten...: Festschrift für Albrecht Jockenhövel zum 65. Geburtstag*, Internationale Archäologie: Studia honoraria 28, Rahden/Westf., 2008, p. 269–273.
143. *Reflecții în urma unei dezbateri despre Indo-Europeni*, în S.C. Ailincăi, C. Micu, F. Mihail (eds.), *Omagiu lui Gavrilă Simion la a 80-a aniversare*, Constanța, 2008, p. 23–28.
144. *Herodot și religia geților*, în A. Zanoci, T. Arnăut, M. Băț (eds.), *Studia archeologiae et historiae antiquae: Doctissimo viro Scientiarum Archeologiae et Historiae Ion Niculiță, anno septuagesimo aetatis suae, dedicatur*, Chișinău, 2009, p. 117–127.
145. *Impactul cercetării civilizației geto-dacice asupra societății contemporane*, *Angustia* 14, 2010, p. 293–298.
146. *The Urnfield in Hinova, Mehedinți county (Roumania)*, *Dacia N.S.* 54, 2010, p. 43–95 (în colaborare cu M. Davidescu).
147. *Necropola de incinerare de la Hinova, jud. Mehedinți*, *Drobeta* 20, 2010, p. 117–179 (în colaborare cu M. Davidescu).
148. *Agathyrsii în imaginarul lumii antice*, în D. Măgureanu, D. Măndescu, S. Matei (eds.), *Archaeology: making of and practice. Studies in honor of Mircea Babeș at his 70th anniversary*, Pitești, 2011, p. 139–144.

149. *Fost-au cimmerienii o populație nomadă? O discuție pe marginea unei cărți recent apărute*, în V. Nistor, D. Zaharia (eds.), *Armele Atenei*, In honorem Zoe Petre, București, 2012, p. 89–117.
150. *Sciți și agathyrsi în spațiul carpato-dunărean*, SCIVA 63, 1–2, 2012, p. 27–66.
151. *Herodotus and the Scythian problem in Romania*, Dacia N.S. 56, 2012, p. 47–75.
152. *Transformări culturale la sfârșitul epocii bronzului în sud-vestul spațiului carpato-dunărean*, AO 28, 2014, p. 1–16.
153. *La Colonna di Traiano nel pensiero di Radu Vulpe*, EphemDR 16, 2014, p. 125–130.
154. *La Colonne Trajane et Flavius Josephus*, Ant.Jud., XVIII, 22, în C.C. Petolescu, M. Galinier, F. Matei-Popescu (eds.), *Colonne Trajane et Trophées Romains*, Actes du Colloque franco-roumain « Études sur la Colonne Trajane. 1900 ans depuis l'inauguration (113–2013) », Bucarest, 28–29 octobre 2013, Bucarest, 2015, p. 49–65.
155. *Transformări culturale în nord-vestul României la sfârșitul epocii bronzului*, în V. Spinei, N. Ursulescu, V. Cotiuță (eds.), *Orbis Praehistoriae. Mircea Petrescu-Dâmbovița – in memoriam*, Iași, 2015, p. 509–523.

RECENZII (SELECȚIE)

156. J.F.S. Stone, L.C. Thomas, *The Use and Distribution of Fayance in the Ancient East and Prehistoric Europe*, PPS 22, 1956, p. 37–84, în SCIV 9, 1, 1958, p. 204–209.
157. V. Leahu, *Cultura Tei*, București, 1966, în SCIV 19, 2, 1968, p. 371–375.
158. B. Hänsel, *Beiträge zur Chronologie der mittleren Bronzezeit im Karpatenbecken*, Bonn, 1968, în Dacia N.S. 16, 1972, p. 414–419.
159. M. Novotná, *Die Äxe und Beile in der Slowakei*, PBF IX, 3, München, 1970, în Dacia N.S. 17, 1973, p. 441–445.
160. F.-W. von Hase, *Die Trensen der Früheisenzeit in Italien*, PBF XVI, 1, München, 1969, în SCIV 24, 3, 1973, 545–546.
161. C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, București, 1973, în Dacia N.S. 19, 1975, p. 328–330.
162. A. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, București, 1976, în Dacia N.S. 21, 1977, p. 384–385.
163. G. Wegner, *Die vorgeschichtlichen Flußfunde aus dem Main und aus dem Rhein bei Mainz*, Materialhefte zur bayerischen Vorgeschichte 30, Kallmünz, 1976, în Dacia N.S. 22, 1978, p. 371–372.
164. B. Hänsel, *Beiträge zur regionalen und chronologischen Gliederung der älteren Hallstattzeit an der unteren Donau*, Bonn, 1976, în Germania 57, 1979, p. 207–215.
165. M. Dusek, *Die Thraker im Karpatenbecken*, Amsterdam, 1978, în Dacia N.S. 25, 1981, p. 396–398.
166. V. Vasiliev, *Sciții agatârși pe teritoriul României*, Cluj, 1980, în Dacia N.S. 25, 1981, p. 398–404.
167. A.I. Meljukova, *Skiftja i frakiiskii mir*, Moskva, 1979, în Dacia N.S. 25, 1981, p. 404–406.
168. M. Petrescu-Dâmbovița, *Die Sichel in Rumänien mit Corpus der jung- und spätbronzezeitlichen Horte Rumäniens*, PBF XVIII, 1, München, 1978, în Germania 59, 2, 1981, p. 427–430.
169. M. Gedl, *Die Dolche und Stabdolche in Polen*, PBF VI, 4, München, 1980, în Dacia N.S. 27, 1983, p. 211–212.
170. G. Gallay, *Die kupfer- und altbronzezeitlichen Dolche und Stabdolche in Frankreich*, PBF VI, 5, München, 1981, în Dacia N.S. 27, 1983, p. 212–213.

171. S. Sievers, *Die mitteleuropäischen Hallstattdolche*, PBF VI, 6, München, 1982, în *Dacia N.S.* 27, 1983, p. 213–214.
172. H. Todorova, *Die kupferzeitlichen Äxte und Beile in Bulgarien*, PBF IX, 14, München, 1981, în *Germania* 64, 2, 1986, p. 609–612.
173. I. Kilian-Dirlmeier, *Anhänger in Griechenland von der mykenischen bis zur spätgeometrischen Zeit*, PBF XI, 2, München, 1979, în *PZ* 61, 2, 1986, p. 222–223.
174. T. Bader, *Die Fibeln in Rumänien*, PBF XIV, 6, München, 1983, în *Germania* 65, 2, 1987, p. 477–483.
175. G. Schumacher-Matthäus, *Studien zu bronzezeitlichen Schmucktrachten im Karpatenbecken. Ein Beitrag zur Deutung der Hortfunde im Karpatenbecken*, Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte 6, Mainz, 1985, în *Germania* 66, 1, 1988, p. 191–194.
176. W.M. Werner, *Eisenzeitliche Trensen an der unteren und mittleren Donau*, PBF XVI, 4, München, 1988, în *Germania* 70, 1, 1992, p. 154–158.
177. A. MacKenzie, *Archaeology in România/The Mystery of Roman Occupation*, London, 1986, în *PZ* 67, 2, 1992, p. 247–248.
178. J. Makkay, *The Tiszazölöls Treasure*, *Studia archaeologica* 10, Budapest, 1989, în *PZ* 67, 2, 1992, p. 251–253.
179. T. Bader, *Die Schwerter in Rumänien*, PBF IV, 8, Stuttgart, 1991, în *Germania* 75, 1997, p. 339–343.
180. C. Sommerfeld, *Gerätegeld Sichel. Studien zur monetären Struktur bronzezeitlicher Horte im nördlichen Mitteleuropa*, Berlin-New York, 1994, în *ActaPraehArch* 32, 2000, p. 167–168.
181. A.I. Ivantschik, *Am Vorabend der Kolonisation. Das nördliche Schwarzmeergebiet und die Steppennomaden des 8.–7. Jhs. v. Chr. in der klassischen Literaturtradition: Mündliche Überlieferung, Literatur und Geschichte*, *Pontus Septentrionalis* III, Moskau–Berlin, 2005, în *EurAnt* 16, 2010, p. 360–370.
- 4 voci în: *Encyklopädisches Handbuch zur Vor- und Frühgeschichte*, sub redacția lui J. Filip, Praga, 1966.
- 112 voci în: *Dicționar de istorie veche a României*, sub redacția lui D.M. Pippidi, București, 1976.
- 44 voci în: *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României*, sub redacția lui C. Preda, București (I, 1994, II, 1996).
- La această listă se adaugă prezentări de cărți în revista SCIV(A), editoriale, necrologuri, precum și numeroase articole de popularizare în diferite reviste, ziare și alte publicații.

DISCURS DE RECEPȚIE

Istorie și arheologie sau arheologie și istorie: prima epocă a fierului în România, Discurs de recepție, București, 2013, p. 1–45.

VOLUM OMAGIAL

C. Kacsó (ed.), *Bronzezeitliche Kulturerscheinungen im Karpatischen Raum. Die Beziehungen zu den Benachbarten Gebieten*, Ehrensymposium für Alexandru Vulpe zum 70. Geburtstag, Baia Mare 10.–13. Oktober 2001, *Bibliotheca Marmatia* 2, Baia Mare, 2003, p. 379–401.